Els laberints històrics d'Ariadna

Autor: Sergi Turiella
Data de publicació: 14-06-2023

En una obra d'En Jeroni Pujades, En Sergi Turiella troba una dama catalana anomenada Caterina de Còrdova, duquessa de Cardona i comtessa d'Empúries. Qui era? Serà per aquesta raó que a certs mapes d'Andalusia hi ha els escuts dels comtes d'Empúries com a senyal territorial?

Buscant el millor encapçalament per a aquest article, m'ha vingut al cap un episodi de la mitologia grega. Aquell que ens parla del laberint d'Ariadna i com Teseu troba la sortida després de vèncer el Minotaure. Per mi, és una metàfora molt adient per veure com la història de l'imperi espanyol ha estat convertida en un autèntic laberint. Des de l'escola tots els estudiants han estat aprenent uns fets que semblen versemblants. Quan madurem, ens pensem que ja els tenim superats. No ens recordem de tots els fets, ni de tots els detalls, però el mal més gran és que conformen el fonament d'un edifici, i aquesta construcció és la que anomenem pensament. Cada persona s'ha quedat tancada en un marc mental del qual costa molt de sortir. Fins i tot, de repensar davant de senyals que ens avisen que no tot és com ens sembla que hauria de ser. Potser avui dia ens ho diuen més clarament amb el cinema, per exemple, amb Jim Carrey i "El Show de Truman".

Tampoc no és ben bé la torre de la biblioteca d'Umberto Eco, a El nom de la rosa. És el laberint on al centre es troba el Minotaure. Precisament, el símbol del mig home mig brau. El tòtem que recull l'essència de l'imperi. Les parets del laberint amaguen l'entrada i, sobretot, la sortida. El nostre heroi Teseu haurà de penetrar-hi envoltat de la foscor i, potser, amb una torxa per tota ajuda. Per sort, compta amb l'amor d'Ariadna, que amb el seu enginy li lliura una troca de fil. D'aquesta manera, si Teseu surt vencedor, podrà trobar el camí de la sortida, i el món coneixerà la seva victòria.

Amb aquest esperit, el d'amor a la nostra història, volem que l'Institut de Nova Història, encapçalat per En Jordi Bilbeny, representi Teseu, i que amb la seva recerca, com estirant el fil de la troca, puguem desembolicar-la. I retornar sans i estalvis del laberint en què estem tancats. Ens encomanem a Santa Caterina, que, més enllà de Maria com a font de saviesa, ens aboca a l'estudi i al coneixement científic.

Tenint en compte el que us acabo de dir, i com anell al dit, ens arriba a les mans un tros del dietari d'En Jeroni Pujades, mitjançant el Museu del Castell d'Empúries. Precisament aquí, l'autor, a finals de maig del 1629, ens explica que, estant bona part del Principat patint una gran sequera, a l'Empordà la situació és de pluges continuades. I la collita es podria per excés d'aigua. Què cal fer, ara com ahir? Pregar que millori el temps i la tramuntana eixugui la terra. El dimarts, 29 de maig del 1629, es va fer missa cantada a l'església. Deixem que ell mateix ens ho expliqui:

"Dimarts a 29 de Maig 1629. Per los grans ayguats hi ha hagut tot aquest mes en tot lo Empurdà, que tots los esplets estavan bolcats y se pudrian a la rel. En la vila de Castelló de Empúrias, en la Església Mayor, se celebrà missa cantada de 'Corpore Christi', en la qual, y més de groça mija hora aprés, estigué patent lo Cors preciós de Jesuchrist, lo poble orant perquè lo Sr. fos servit donarnos serenitat. Acudí a la oració la Sra. Dona Catherina de Còrdova, Duquessa de Cardona y Comtessa de Empúrias. Vingué pluja batent (posada dins una cadira) y anà al altar tota ab soleta de sabata. Y estigué perpètuament agenollada sens cuxí ni estrado, donant bon exemple a tots. Fou Déu servit oir alguna bona ànima, perquè cessà la pluja actualment, estant en la oració. Y a las dos de la tarda començà a asserenar-se. Lo endemà més, y lo dia de 31 fa molt serè, si bé al prondre's lo sol hi hagué nova ruxada. Tota via per horas se conexia la mudança dels esplets, que se alçavan ab un ayret fresch de tramontana. Glòria al Sr. 'Qui non potest oblivisci misereri, nec continet in ira misericordias suas'."

Amb qui ens trobem? Amb la nostra Dona Caterina de Còrdova, duquessa de Cardona i comtessa de Empúries. Una dona tan poderosa que té la senyoria i els títols de tres llocs. I com pot ser que una catalana fos també senyora de Còrdova? Senzillament perquè la sobirania feudal va lligada a la persona i, encara més, a la jurisdicció que té a la seva mà. Per aquest motiu, als mapes d'Andalusia d'aquella època podeu trobar representat l'escut del comtat d'Empúries i, a més a més, al seu oest trobareu el territori del "Condado", on apareix Moguer i Palos. Si Palos existia, això podria demostraria que el seu nom provindria del Pals original, perquè tots dos pertanyien als comtes d'Empúries.

Ara ens endinsem en el laberint del Minotaure. Qui era aquesta Caterina? Surt a internet com a Catalina Fernández de Cordoba, etc... És la mateixa que es va casar amb Enric d'Aragó? O potser és una de les filles que van tenir que es deia Caterina, i que diuen que va viure entre 1610 i 1647? Fins i tot, la documentació disponible no ens aclareix gran cosa. Com és possible que aquest gran dama que porta sobre seu tres grans títols nobiliaris no estigui ben identificada? Aleshores ens adonem que per cada títol li posen un nom diferent. La Caterina serà Catalina a Còrdova. I d'aquesta manera, ja no existeix una sola persona, sinó, com a mínim, tres. S'ha capgirat la perspectiva original i s'ha convertit la fotografia d'un negatiu en molts altres positius. Jugar als heteròmims de Fernando Pessoa és lícit en poesia. Però en el camp de la història, ens porta a un laberint espantós. I així s'ha construït la història espanyola, desdoblant, triplicant, i si cal multiplicant els mateixos personatges.

Quedem-nos pregant amb la nostra Caterina. Que el vent tramuntanal bufi i escampi l'aigua que podreix les arrels del nostre poble. Us recomano el llibre d'un dels nous Teseus, en aquest cas es diu Pep Mayolas. Ens parla precisament de qui era l'avantpassada de Caterina, coneguda com a Santa Teresa de Jesús. Es titula Teresa de Jesús. Clarissa, Catalana, Abadessa i Doctora. Editat per Llibres de l'Índex. Allà trobareu explicat el laberint del Minotaure on la van tancar i per què? La resta és a les vostres mans. Espero que us agradi aquesta aventura i desemboliqueu la troca.

Sergi Turiella Gómez

Sant Boi de Llobregat, 5 de juny del 2023